

la flor de l'ametlla», Em Vilanova (*Entre Família*, i cosa semblant en *Escenes Barcelonines*, O C III, 68; IV, 78.8f.) «Lliurona rònega y perduda entre els alzinars, el rieral del Bortó, tallat a pic, la serra de Banyadors y --», MmVayreda (*Puny* 1, 4, pròleg, 17 (23)).

«Quan ens en tornàvem al calaboç, enlluernats per la gran claror de fora, la fosquedat i la bravada rònega del nou departament me feien pensar en les rates que viuen a les clavegueres»; «per una rònega i vergonyosa covardia moral, les societats modernes es priven de contemplar les formes esplèndides i exquisides de la naturalesa humana»; «el que hagi caigut així no s'aixecarà, perquè en la seva ànima hi ha la podridura de lo rònec, inadaptable a l'entusiasme i a l'ideal triomfadors»; «en les muntanyes de Catalunya es lleven també rònecs castells, altars de la pàtria, fogars de llibertat» (1921); «un arxiu atapeït de pergamins i de papers, rònecs i novells»; Coromines (*Presons Im* 1, 168; *Vida Austera* II, i, 191, s112.18; O C, 1512b6; *Silèn*, § 1, O. C., 18b4).

En el sentit de 'fet malbé, ruïnós' o 'consumit, esgalabrat', aplicat sobretot a construccions, és viu, i en ús general, a totes les regions de la nostra llengua, i no menys en el parlar vulgar que en l'ús literari; en tots dos amb la pronúncia *řónək*, -əgə, si bé és veritat que en el parlar vulgar barceloní se sent també la forma *řónik*, -ikə (m'és familiar des d'infant), i més generalitzada com més vulgar és el parlar de la gent, no sols a Bna. sinó en tota la zona central: «sí, hi ha un castell, però és molt *řónik*» (en el veïnat de l'Ocata, entre Puiggraciós i l'Ametlla del Vallès, 1957). Però en el mateix domini cat or., en zones més excèntriques, se sent en general *řónək*, i amb el matís de construcció deserta, abandonada, i alhora 'feta malbé': «encara que en diuen lo Moll-Nou és un moll rònec», lo Mas Miró és un mas rònec, ja no se'n veu rastre, però ara ho diem com a nom de la partida», Vilabella del Camp (1964).

Es paraula no pas menys viva en català occidental, i fins a l'extrem NE.: «vosatros penseu — quin poble més *řónik*» ('de cases velles', Arcavell, a l'entrada d'Andorra, 1936); fins a l'extrem S: tort. rònec «humit, fosc, tenebrós» (BDC III, 108), i V.-ne l'ús amb el valor de 'ruïnós' en el tortosí Vergés Paulí, que l'aparella amb *badocat* (*Espurnes* v, 118) Més al N. va seguint, i també pronunciat amb *ř*, però encara més amb *z*, i no sols en pobles de la zona xipella —on aquesta pronúncia és regular, segons el dialecte—; i també hi predomina el sentit de 'desemparat, en ruïna' i l'aplicació a construccions: també al Vilosell «lo Moll-Nou és un moll que és *řónik*» ('abandonat i enderrocat'); però per allà es nota l'aplicació al terreny fragós, despulat etc.: «quan no hi havia estos fanals estave molt *řónik* aquest camí» La Floresta; «lo nostre és un país molt *řónek*» ('molt trencat') Poble de Cérvoles, i atansant-nos més al límit valencià és 'pelat, sense vegetació': «qué en fareu d'aquell terreno *řónik*?» La Fatarella (1935-36).

El mot no havia estat mai recollit pels diccs, i potser va ser gràcies a aquesta gran vivacitat que demos-

tra per les terres de l'Ebre, que va recollir-lo primer Labèrma, fill del Baix Maestrat, ajuntant el matís que predomina en cat. central, amb el que tira cap al val. «rònec, -ga, adj.: de mala qualitat, malo, / sens companyia; solo: incomitatus, nudus». Val a dir, però, que com a valencià ja l'havia registrat Carles Ros, en el seu dicc. de 1764, i avisant que es pronunciava amb ò oberta: «rònec, rònega» «que está solo, sin otro agregado ni semejante»: «en lo ponedor trobó un hou rònec; ja no tinc sinó una casca rònega; caşt. mondo: limpio y libre de otras cosas superfluas, mezcladas o añadidas» (p. 204); s'hi adheriren Sanelo (copiant les frases), Lamarca («mondo, mondo y lirondo») etc.

I així en efecte ho trobem en els escr. val. «la mar --- que ens donà glòries i riqueses, i fa florir encara, amb el seu vent rònec, els flairosos boscos de tarongers» ('amb res més que bufant-hi el seu vent') Víctor Major; «omplim tots els llocs destinats als exercicis físics, amb la rònega pretensió de donar a la seua pàtria la massa més gran de ciutadans en perfecte estat de salut», SJSanchis Zabalza (*Acció Val*, 31-v-1930, 20-II-1931) I el que es nota més allà és l'ús de rònegament (infra).

En fi, és també dels altres dialectes. A les Illes amb decantació semàntica bastant semblant a la val., indicant coses o conceptes 'pelats, despulats, nus'. Molt afavorit per AMAlcover: «les nostres Rondayes Mallorquines, en mallorquí rònec, no sols --- són lletgíssimes sinó ---», «si bé 'ls escapaven --- giros de la llengua vulgar, els vestien l'escorxa llatina; an el segle VIII y --- x, ja hi aficaven sovint les paraules vulgars rònegues», «la -á final rònega, sense cap consonant darrera» (BDLC VI, 153, I, 263; XI, 38, 'nu' x, 16). A Menorca, bo i tenint el sentit de 'nu, pelat', hi retrobem la forma vulgar en -ica: «--- alsà 's cap, i dreta dalt una penya rònica, hi vegé una dama hermosa, vestida com una reina», Camps Merc. (*Folkl* II, 42); a Ciutadella «rònic: eixut, mancat d'adorns i d'elegància» (Moll, *Misc Alcover*, 456). I això també entre els Catalans del Nord, si bé amb aplicació més semblant a la del Princ.: «rònic adj., sauvage, en parlant d'un lieu», Jampy (*Flors y Violes --- del Camgó*, gloss., s. v.).

És un mot pràcticament exclusiu del català, entre les llengües romàniques, estrany fins i tot a la llengua d'oc, si bé la seva àrea s'estén a l'aragonès, però allà només amb dades modernes i de la franja oriental, potser limitat a aquesta; si bé és veritat que hi registraren sense localització «rònego adj.: descarnado, despoblado», DMPeralta (1840) i Bora; concretament només em consta al llarg de la franja limítrofa: «éstos son pueblos rónegos» a Aguilaniu (1965), que és la primera localitat de parlar aragonès anant de Benavarri a Graus (i que de fet és rònega de bo de bo), 1965; Coll Altabàs registra ròneco a Binéfar, i Torres Fornés «rònego. descarnado» a Sogorb. Cap notícia en textos.

Res no n'havien dit els etimòlegs, fins que EVogel (*Neukatal. Studien*, 45) opinà que era un derivat de